

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Боса В.П.

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті охарактеризовано сутність педагогічного експерименту як методу емпіричного пізнання; описано послідовність пізнавальних дій при організації та проведенні експериментальної роботи; представлено програму експериментальної роботи, що складається із таких структурних елементів: гіпотеза, мета, завдання і етапи; методичний інструментарій та експериментальна база дослідження; спроектовано шкалу розрахунку рівня мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов відповідно до обраного методичного інструментарію.

Ключові слова: рівень мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов, педагогічний експеримент, емпіричне пізнання, організація наукового дослідження.

Актуальність дослідження. Ефективність процесу формування мовленнєвої компетентностей майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін визначається наявністю відповідних педагогічних умов і технологій. Відповідно, постає потреба дослідно-експериментальної перевірки ефективності розроблених теоретико-технологічних інновацій і педагогічного досвіду викладання фахових дисциплін у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Проектування програми і методики експериментального дослідження рівня мовленнєвої компетентності дозволить більш системно поглянути на проблему фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов та надасть практикам методичку діагностики ефективності досліджуваного процесу.

Аналіз останніх публікацій. Для проектування програми та змісту експериментальної роботи ми послуговувалися результатами аналізу літератури з методології та методики організації наукових досліджень В.В. Горбунової [1], Дж. Гудвіна [2], В.М. Кислого [4], А.С. Конверського [8], Д. Мартіна [5], О.М. Новікова [6, 7], В.В. Сергієнка [10] та інших.

Мета і завдання дослідження. Стаття спрямована на обґрунтування та логічне упорядкування програми і методики експериментального дослідження рівня мовленнєвої компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення фахових дисциплін. Завданням статті є обґрунтування методичного інструментарію дослідження рівня мовленнєвої компетентності студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічний експеримент належить до методів емпіричного пізнання та передбачає цілеспрямований і контрольований вплив на умови навчально-виховного процесу з метою вивчення залежності його результатів від експериментальних нововведень. Тобто, сутність експериментальної роботи полягає у пошуку залежності $y = f(x)$, де залежна змінна y характеризує заплановані результати навчально-виховного процесу (рівень мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов), незалежна змінна x демонструє штучно створені умови організації навчання (педагогічні умови та технологію формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін).

Організація та проведення експериментальної роботи передбачає реалізацію системи послідовних пізнавальних дій: 1) формулювання гіпотези, цілей і завдань експериментальної роботи; 2) операціоналізація змінних – обґрунтування критеріїв, показників і рівнів сформованості досліджуваного об'єкта; 3) створення методичного інструментарію вимірювання стану об'єкта пізнання; 4) реалізація програми експериментальної роботи з фіксацією виявлених у процесі наукового пізнання характеристик і властивостей об'єкта дослідження; 5) обробка, порівняння, аналіз та узагальнення одержаних експериментальних даних.

Програма експериментальної роботи являє собою деталізований опис запланованого експерименту, що розкриває логічний взаємозв'язок результатів теоретичного аналізу проблеми дослідження та її емпіричного вивчення [1]. Основними завданнями проектування програми експериментальної роботи є: вибір змінних педагогічного експерименту; побудова процедури вимірювання досліджуваного явища та збору емпіричних даних; контроль надійності одержаних результатів експерименту.

Відповідно, програма експериментальної роботи складається із таких структурних елементів: гіпотеза дослідження; мета, завдання і етапи дослідження; методичний інструментарій дослідження; експериментальна база дослідження.

Сформулюємо зазначені структурні елементи програми експериментального дослідження процесу формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін.

Гіпотеза у наукових дослідженнях виконує функцію «матеріалізації» ідей, представляючи собою форму осмислення емпіричного матеріалу та його введення у науковий обіг [8, с. 14-15]. Гіпотеза являє собою наукове обґрунтоване припущення, висунуте для пояснення структури, факторів впливу, механізму функціонування і розвитку досліджуваного процесу. Основним завданням гіпотези є розкриття визначальних об'єктивних властивостей предмету дослідження.

В основу експериментального дослідження нами покладено **припущення**, що ефективність процесу формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов зросте внаслідок цілеспрямованого та системного

упровадження у процес вивчення фахових дисциплін теоретично обґрунтованих педагогічних умов і технологій.

Мета експериментального дослідження полягає у підтвердженні або запереченні визначеної гіпотези, а саме: дослідити вплив теоретично обґрунтованих і емпірично апробованих у процесі вивчення фахових дисциплін педагогічних умов і технологій на ефективність формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Визначена мета реалізується поетапно через виконання наступних **завдань** експериментального дослідження:

– охарактеризувати теоретико-методичні передумови експериментального дослідження сформованості мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін (підготовчий етап);

– вивчити наявний стан сформованості мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін (констатувальний етап);

– обґрунтувати та впровадити у процес вивчення фахових дисциплін студентів експериментальної групи авторських педагогічних умов і технологій формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов (формульвальний етап);

– порівняти результати традиційної методики вивчення фахових дисциплін (досліджувані контрольної групи) та авторських педагогічних умов і технологій формування мовленнєвої компетентності (досліджувані експериментальної групи) – підсумковий етап.

Розроблена програма експерименту передбачає реалізацію таких взаємопов'язаних **етапів**.

Підготовчий етап – *етап проектування дослідження* – теоретичний аналіз проблеми дослідження; обґрунтування категорійно-поняттєвого апарату дослідження; вивчення структури та операціоналізація залежної змінної – мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов; формулювання експериментальної гіпотези роботи та методики її перевірки.

Констатувальний етап – *етап вивчення стану* – формування експериментальної бази дослідження, його контрольної та експериментальної груп; здійснення першого діагностичного зрізу та аналіз стану сформованості мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов; факторний аналіз педагогічних умов формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін.

Формульвальний етап – *технологічний етап* – перетворювальна педагогічна діяльність з розробки й упровадження педагогічних умов і технологій

формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін для експериментальної групи досліджуваних. Контрольна група досліджуваних вивчає фахові дисципліни за традиційною методикою.

Підсумковий етап – *етап порівняння й оцінки* – повторний діагностичний зріз рівнів мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов; порівняння емпіричних даних контрольної і експериментальної груп досліджуваних задля характеристики зміни об'єкту дослідження під впливом упроваджених педагогічних умов і технологій; математична перевірка, інтерпретація, узагальнення та опис експериментальних ефектів; формулювання висновків.

Взаємозв'язок окреслених компонентів програми експериментального дослідження проілюстровано на рис. 1; він співвідноситься із темою дослідження, його загальними завданнями та структурою.

При побудові системи критеріїв експериментального дослідження рівня сформованості мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов найбільш уживаним прийомом є врахування структури досліджуваного явища. Такий підхід до процедури вимірювання

Рис. 1. Програма експериментальної роботи

рівня мовленнєвої компетентності ми вважаємо системним, оскільки він відображає предмет дослідження – сформованість мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов як систему обраних дослідником знань, умінь, компетенцій, особистісних і професійних якостей.

Водночас, існує інший підхід до побудови методики діагностики рівня сформованості мовленнєвої компетенції у процесі вивчення філологічних дисциплін, який ми можемо назвати дидактичним. За умови використання цього підходу компетентність майбутніх філологів оцінюється або з позиції оцінки рівня засвоєння ними окремих навчальних курсів (дисциплін, тем) або відповідно до ключових мовних компетенцій (читання, письмо, аудіювання, говоріння).

На нашу думку, інтеграція окреслених підходів дозволить розглядати мовленнєву компетентність комплексно – і як системне утворення мотиваційної, індивідуальної, діяльнісної, рефлексивної сфер особистості майбутніх учителів іноземних мов (відповідно виділений ціннісно-мотиваційний; організаційно-комунікативний; соціокультурний; рефлексивно-результативний критерій); і як практичний результат процесу вивчення фахових дисциплін (фахово-професійний критерій).

Відповідно, постає потреба виділення еталонних рівнів мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов – високого (досвідченого), середнього (незалежного), низького (елементарного).

Методичний інструментарій дослідження підбирався нами відповідно до зазначених критеріїв і показників сформованості мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Розрахунок рівня мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов здійснювався на підставі авторської шкали, представленої у табл. 1.

Таким чином, згідно з таблицею 1, у процесі експерименту досліджуваний може набрати, відповідно до шкали, від 8 до 24 балів; де 8-13 балів відповідають низькому (елементарному) рівню мовленнєвої компетентності; 14-19 – середньому (незалежному) рівню; 20-24 – високому (досвідченому рівню).

Експериментальна база дослідження охоплює вищі навчальні заклади, які здійснюють фахову підготовку майбутніх учителів іноземних мов із урахуванням вимог до представництва різних регіонів.

Висновки. Розроблена програма і методика педагогічного експерименту відповідає представленим у науковій літературі вимогам до організації дослідно-експериментальної роботи; відображає системний підхід до вивчення рівня мовленнєвої компетентності досліджуваних та побудована на основі результатів теоретичного аналізу проблеми дослідження. **Перспективи подальших досліджень** убачаємо у апробації розробленої програми та методики та у вивченні стану сформованості мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Таблиця 1

Шкала розрахунку рівня мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов

№	Критерій / Діагностичний метод	Результати методики	Шкала
1.	Ціннісно-мотиваційний / Анкета «Мотиви оволодіння мовленнєвою компетентністю»	Внутрішні мотиви (пізнавальні інтереси, саморозвиток, самореалізація)	3
		Зовнішні мотиви (успіх, соціальний статус, заробітня платня)	2
		Невизначеність мотивації	1
2.1	Організаційно-комунікативний / Методика виявлення комунікативних та організа- торських здібностей	Високий або дуже високий рівень комунікативно-організаторських здібностей	3
		Середній рівень комунікативно-організаторських здібностей	2
		Низький або нижче середнього рівень комунікативно-організаторських здібностей	1
2.2	Організаційно-комунікативний / Опитувальний листок Форверга на контактність	Високий рівень емпатії, поваги, щирості, конкретності, ініціативності (7-9 балів)	3
		Середній рівень емпатії, поваги, щирості, конкретності, ініціативності (4-6 бали)	2
		Низький рівень емпатії, поваги, щирості, конкретності, ініціативності (1-3 бали)	1
3.1	Соціокультурний / тест «Мовні бар'єри при спілкуванні»	Низька кількість мовних бар'єрів у спілкуванні	3
		Середня кількість мовних бар'єрів у спілкуванні	2
		Висока кількість мовних бар'єрів у спілкуванні	1
3.2	Соціокультурний / Методика діагностики комунікативної установки	Високий рівень комунікативної толерантності (11-15 балів)	3
		Середній рівень комунікативної толерантності (6-10 балів)	2
		Низький рівень комунікативної толерантності (0-5 балів)	1
4.	Рефлексивно-результативний / Методика діагностики оцінки самоконтролю у спіл- куванні	Високий комунікативний контроль (7-10 балів)	3
		Середній комунікативний контроль (4-6 балів)	2
		Низький комунікативний контроль (0-3 бали)	1
5.1	Фахово-професійний / Само- оцінка рівня мовленнєвої компетентності	Високий рівень володіння фаховими компетенціями (41-60 бали)	3
		Середній рівень володіння фаховими компетенціями (21-40 бали)	2
		Низький рівень володіння фаховими компетенціями (0-20 балів)	1
5.2	Фахово-професійний / Екс- пертна оцінка викладачами фахових дисциплін усного й писемного мовлення студентів	Високий рівень успішності (86-100 балів)	3
		Середній рівень успішності (71-85 балів)	2
		Низький рівень успішності (0-70 балів)	1

Список літератури:

1. Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях / В.В. Горбунова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ebooktime.net/book_31.html
2. Гудвин Дж. Исследование в психологии: методы и планирование / Дж. Гудвин – СПб.: Питер, 2004. – 558 с.
3. Дидактична модель професійної діяльності майбутнього фахівця в умовах інноваційного освітнього простору (концептуальний підхід) (I частина) / за загальною редакцією професора кафедри педагогіки О.С. Березюк; колектив авторів – Березюк О.С., Власенко О.М., Башманівський О.Л., Захарчук Н.В., Піддубна О.М. та ін.: [Монографія] / за ред. О.С. Березюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 200 с.
4. Кислий В.М. Методологія та організація наукових досліджень: [конспект лекцій] / В.М. Кислий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/2601>
5. Мартин Д. Психологические эксперименты / Д. Мартин. – СПб.: ЕВРОЗНАК, 2002. – 480 с.
6. Новиков А.М. Методология образования / А.М. Новиков – [Издание второе]. – М.: «Эгвес», 2006. – 488 с.
7. Новиков А.М. Методология / Новиков А.М., Новиков Д.А. – М.: СИН-ТЕГ, 2007. – 663 с.
8. Основи методології та організації наукових досліджень: [Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів] / за ред. А.Є. Конверського. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
9. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: [Навч. посібник] / О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум, О. Караман, О. Копусь / за ред. О. Горошкіної та С. Карамана. – 2015. – 250 с.
10. Сергієнко В.В. Філософські проблеми наукового пізнання: [навчальний посібник] / В.В. Сергієнко – Кременчук: Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2011. – 103 с.

Боса В.П.

Київський університет імені Бориса Грінченка

ОРГАНИЗАЦИЯ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ УРОВНЯ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ**Аннотация**

В статье охарактеризованы сущность педагогического эксперимента как метода эмпирического познания; описано последовательность познавательных действий при организации и проведении экспериментальной работы; представлена программа экспериментальной работы, состоит из таких структурных элементов: гипотеза, цель, задачи и этапы; методический инструментарий и экспериментальная база исследования; спроектировано шкалу расчета уровня речевой компетентности будущих учителей иностранных языков в соответствии с выбранным методическим инструментарием.

Ключевые слова: уровень речевой компетентности будущих учителей иностранных языков, педагогический эксперимент, эмпирическое познание, организация научного исследования.

Bosa V.P.

Grinchenko Borys Kyiv University

ORGANIZATION OF THE EXPERIMENTAL STUDY ON THE LEVEL OF LINGUISTIC COMPETENCE FOR FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES**Summary**

The article describes the essence of the pedagogical experiment as a method of empirical knowledge; the sequence of cognitive actions in the organization and carrying out of experimental work is described; a program of experimental work consisting of the following structural elements is presented: hypothesis, purpose, tasks and stages; methodical tools and experimental research base; the scale of calculation of the level of speech competence of future teachers of foreign languages is designed in accordance with the chosen methodological toolkit.

Keywords: level of speech competence of future teachers of foreign languages, pedagogical experiment, Empirical knowledge, organization of scientific research.